

Varpas išeina kas mėnuo.
Parsisiųdinamoji metų
prekė:
Rusijoje (kuvertuose) 5 rub.
Pūsuose (Vokietijoje)
ir Austrijoje . . . . 4 mk.
Amerikoje ir kitur . . . 5 mk.

VARPAS

Atskiro numerio prekė
20 kapeikų.

Appgarsinimai priimami
Varpe po 10 kap.
už eilutę arba jos vietą.

politikos, literatūros ir mokslo mėnesinis laikraštis.

TURINYS.

- I. Išvien į kovą! *Lietuvių Demokratų Partija.*
- II. Ar gali mums pakakti visuotinojo seimo. S—s.
- III. Pro doma sua. (Pabaiga.) *Elzikonis.*
- VI. Ukrainiečių spauda Rusijoje. (Tęsimas.)
- V. Bevarant karėn. Iš kelionės užrašų. T-s.
- VI. Litvomanai. (Tęsimas.)
- VII. Korespondencijos. Vilnius. Iš Galicijos.
- VIII. Nuo Red. ir Adm.: Aukos L. D P. reikalams. Kovos izdas.

Išvien į kovą!

Atsikratykim nuo Maskolių caro biurokratų valdžios, kuri per tiek metų slėgė Lietuvą politiškai, ekonomiškai ir tautiškai!

Eikim išvien su visais, kas tik pasiryžęs yra tos valdžios pamatus griauti!

Lietuva pati savimi turi rūpintis, ir nieks kits į jos reikalus neprivalo kištis! Męs patįs turime pasirūpinti būsimosios Lietuvos surėdymu! Tą turi atlikti įsteigiamasis susirinkimas Vilniuje, išrinktas visuotinu, lygiu, betarpišku ir slaptu balsavimu, neišskiriant tautos, lyties ir tikėjimo.

Įsteigiamasis susirinkimas Vilniuje tesuatao pamatinius autonomiškosios demokratiškos Lietuvos įstatymus.

Demokratiškoji tik Lietuva tegali kovoti už liuositybę ir ji tik tegali gvarantuoti visoms kitoms, kad ir mažiausioms tautoms, pilnai lygias tiesas.

Kad kuo teisingiausiai būtų atlikti rinkimai į įsteigiamąjį susirinkimą Vilniuje, turi būt prieš tai užtikrinta laisvė žodžio, spaudos, susirinkimų ir draugijų, ypotos ir namų nepaliečiamybė; turi būt suteikta tiesa pagrįžt į Tėvynę visiems teip vadinamiems politiškėms prasikaltėliams.

Šioje svarbioje valandoje kviečiame visus demokratiškus elementus prie darbo išvien nurodytoje pakraipoje. Kviečiame partijų ir ne partijų žmones susitelkti tam laikinam veikimui į krūvą išvien pavaryti darbą.

Męs įkūrėme kovos izdą. Kviečiame rinkti tam izdui pinigų visus, kam tik brangi idėja autonomiškosios Lietuvos, ant demokratiškų pamatų surėdytos. Kviečiame jus glausties į vieną krūvą, steigti kovos kuopas, skelbti

tarp liaudies tą idėją žodžiu ir raštu, organizuoti dabartinės valdžios boikotą; apskritai sakant remti kiekvieną žingsnį, kurs veda mus prie įkūnijimo mūsų dabartinio svarbaus momento tikslo.

Męs šiuo žygiu paduodame iniciatyvą sutvėrimui kovos centrališko komiteto, į kurį įeitų partijų ir ne partijų žmonės; į tokį komitetą ir mūsų atstovai su tam tikrais ištekliais galės įeiti. Jeigu tokio komiteto negalima būtų įvykinti dėl kokių nors netikėtų kliūčių, mūsų kovos komitetas veiks savarankiai, stengdamos pritraukti kuodaugiau ir nepartyviškų žmonių. Varys jis kovą visokiais ginklais, kurie prigulės nuo laiko, aplinkybių ir Lietuvos spėkų.

Birželio mėn. 1905.

Lietuvių Demokratų Partija.

Ar gali mums pakakti visuotinojo seimo?

„Vilniaus Žiniose“ Nr. 52, straipsnyje „Mūsų reikalai“ p. Senis Lizdeika, kalbėdamas apie sušaukimą visos Rusijos atstovų į visuotinąjį Rusijos seimą, sako: „negalime turėt daug lyties, kad ir męs, lietuviai, galėsime pastatyti savo atstovus.“ Lietuvai, anot p. Lizdeikos, pakaksia „įrengti žemiečių įstaigas su tais visais pagerinimais, kaip tų įstaigų teip ir valščiaus ir miestų tarybų ir valdybų, kurių ir rusai reikalauja.“ Tą pat išreiškia savo „prašyme“ Rygos lietuviai, primindami aukščiausiajai valdžiai, kad ji „neužmirštų pakviesti kaipo atstovus lietuvių tautos ištikimus žmones.“ (V. Ž. Nr. 79.) Žodžiu, visoj legališkoj spaudoj męs nerandame didesnių reikalavimų, kaip „įrengimas Lietuvoj žemiečių įstaigų,“ sušaukimas Rusijoje visuotinojo seimo ir priėmimas į skaitlių to seimo sąnarių iš Lietuvos atstovų.

Dabar prisiziūrėkime, ar gali reprezentuoti Lietuvos reikalus visuotinasis Rusijos seimas, ar gali mums pakakti autonomijos valščių pavietų ir gubernijų be Lietuvos seimo, kuriame būtų koncentruota Lietuvos autonomija.

Pirmas klausimas, kuris turi kilti, atsiarius visuotinamjam Rusijos seimui, tai yra

klausimas officiališkos seimo kalbos. Tas klausimas turi ne tik dorišką, bet ir praktišką vertybę. Jeigu kiekviena tauta turi tiesą vartoti savo prigimtą kalbą viešame gyvenime, tai kodėl tautos atstovai turėtų išsižadėti tos tiesos, kalbėdami tautos vardu. Da svarbesnė yra praktiškoji klausimo pusė, tariant: kodėl tautos atstovais gali būti tiksliai toki žmonės, kurie gerai moka kalbėti rusiškai, arba, kitaip sakant, kodėl pasyviškoji rinkimo tiesa turi būti susiaurinta ir tapti privilegija tiksliai mokančiųjų kalbėti rusiškai?

* * *

Ne pro šalį, rodos, bus, atkartojus čion nesusipratimus, kilusius dėlėi to klausimo 1848 m. Vienos parlamente¹⁾. 10 d. liepos, tika atsidarius parlamentui, kuriam lemta buvo sustatyti „Tėvynės konstituciją“, vienas lenkų pasiuntinys (matyt, ūkininkas) pareikalavo, kad Galicijos pasiuntiniams būtų duotas vertikas, „kadangi jie nieko nesuprantą, kas kalbama.“ Be to tas pats kalbėtojas pridurė: „negali darbuotis toks seimas, kuriame taip daug yra pasiuntinių, nesuprantančių seimo kalbos“²⁾.

Nesmagiame padėjime pasijuto teipgi seimo sanariai-vokiečiai dėlėi nemokėjimo lenkiškai: mat seimui reikėjo perkratyt rinkimų protokolus, o Galicijos protokolai buvo lenkiškai surašyti. Todėl buvo užmanyta priimti į kontrolės komisijas ir pasiuntinius — ne vokiečius. Seimo pirmininkas Kudler pritarė tam užmanymui, bet tiksliai tam vienam sykiui. „Aš tikiu — atsiliopė jis — kad ne-reikėtų visai paisyti ant kalbų yvairumo, sekant paveizdą kitų konstitucijinių viešpatysčių, kame tiesiog reikalaujama, kad kiekvienas pasiuntinys suprastų tą kalbą, kuri yra vartojama laike posėdžių. Dabar išeina skirtumas, kadangi reik peržiūrėti rinkimų protokolai, parašyti svetimoj kalboj, ir tik dėlto reik iškrypti iš kelio.“

Trečiam posėdžiui prasidėjus ir kilus kalbai apie paskirstymą pasiuntinių į komisijas, vėl kilo nesusipratimai. Galicijos pasiuntinys ūkininkas Prokopčič pareikalavo, kad „dešiniojo sparno pasiuntiniams būtų išguldyti trumpai jų motinos kalba užmanymai ir jų motyvai:“ „ak ir tie pasiuntiniai, ką gerai nesupranta vokiškai — aiškino jis — visgi yra „tikraisiais prakilnaus viešpatystės susirinkimo sanariais!“ „bet jeigu jie

nesupranta posėdžių kalbos, tai jų teip kaip ir nėra, jie patįs nežino, kaip pasielgti balsuojant: ar atsistot, ar sėdėt.“ Pasiuntinys Mayer iš Moravijos nurodė, kad seime yra ne tik Lenkai, bet ir Čekai, Moravai, Rusinai ir Italai „yvairių tarmių,“ ir „jei būsiąs prileistas vertimas, tai nebūsią galima laikyt posėdžių, seimo darbas paniešėsiąs į Babilonijos bokšto statymą... ir seimas turėsiąs būt uždarytas.“ Tam pavojui prašalinti jis prisiūlė tokį vaistą: „kiekviens, kuris čia ateina, turi turėti tokius privalumus, kurie yra reikalaujami nuo kiekvieno pasiuntinio, taigi jis turi ir galėti suprasti; jeigu gi to privalumo neturi, tai jo dalykas yra pasirūpinti tą ydą pataisyti kitokiu būdu.“ Pas. Ambrosch norėjo nuversti kalnę dėlėi kilusiųjų nesusipratimų ant negeros rinkimų tvarkos: ta tvarka esanti kalta, kad daug nemokančių vokiškai atsirado seime. Todėl jis velijo, „kad jau svarstant rinkimų tvarką būtų atkreipta atida ant kalbų yvairumo ir kad nemokantieji vokiškai būtų skaitomi už netinkančius ir nebūtų priimami į kandidatus.“ Šitas užmanymas iššaukė visuotiną pasipiktinimą. Tuomet Mayer pasiūlė seimui priimti tokią rezoliuciją: „seimo posėdžių kalba tebūnie vokiška.“ Prieš tokį užmanymą protestavo lenkas Bilinski. Jis apsiėmė pripažinti vokiškąją posėdžių kalbą, kaip vienintelį susipratimo kelią, bet tiksliai per kitų „nusileidimą“; iš atžvilgio gi „juridiško“ jis nepripažino to užmanymo, sakydamas, kad jis užgauna kitų tautų tiesas. Nežiūrėdamas ant to Kudler stengėsi įvykinti tą užmanymą. Tuomet vienas pasiuntinys iš slavų sparno atsiliopia:

„Ko verti yra nusprendimai, jei nesuprantami yra nė statomieji klausimai?!“

„Tai kam rinkikai išsirinko tokius kelius, kurie neveda prie siekio?!“ atkirto Kudler.

Bet Kudleriui tapo duotas teisingas atsakymas, kad per rinkimus provincijose nė kalbos nebuve apie vedimą raštų vokiškai.

Brestel jieško kitokios išėigos ir atsiliopia: „męs negalime versti ponus (kalbėti vokiškai), bet męs atsišaukiame prie jų garbės ir teisingumo jausmo ir tikimės, kad jie atsisakys nuo tos tarnystės (Amt), kurios jie negali pildyti.“

Fischhof ragina vokiečius žiūrėti į nevokiečius, kaip į „nebylius“ (taubstumm). Mayer vėl stengiasi pastatyti savo užmanymą, bet jo stengimos nueina per nieką. Nė viens užmanymas negalėjo visiems įtkiti, ir susipratimas išrodė negalimu daiktu.

Idomus yra debatų užbaigimas, todėl męs atkartosime kalbėtojų žodžius ištisame vertime.

¹⁾ v. „Das Recht der Nationalitäten u. Sprachen in Oesterreich-Ungarn.“ Von Dr. L. Gumplovicz, Innsbruck 1879.

²⁾ v. „Verhandlungen des österreichischen Reichstags“, Wien 1848.

Dėlei Dalmatų užprotestavimo atsiliepia pasiuntinys Borosch (vokietyš¹⁾): „Nepažįstu viešpatystės religijos, bet pažįstu viešpatystinę posėdžių kalbą, išminties ir praktiškojo reikalo nurodytą... Jeigu kovodami už tautystę ginčysimės dėlei bendros tėvynės, kurios vardu čion esame sušaukti, tuomet mums, laimėjus kovą už tautų laisvę, galų gale nieko nebėlik, kaip tik dėlei savo tautos meilės sugryžti prie jungo, kaip apgalėtieji — kiekviename vis gi atvejy klausimą politiškąjį statau aukščiau už paprastuosius tautystės klausimus. Aukštai statau ir gerbiu kiekvieną tautystę; ji dera tam, kad žmonės būtų apšviesti; ji yra dvasios kalba, tautos rūbais, šeimynos apvalkalu, bet tankiai tampa šlafroku, ypač tuomet, jei kas nenori pripažinti viešpatystinės togos.“

Čekų pas. Rieger: „Būdamas liberališkų pažiūrų aš nepripažįstu privilegijų religijai, todėl negaliu teipgi pripažinti viešpatystę privilegijuotos tautos, taigi ir viešpatystinės kalbos. Pons pasiuntinys prasarė, kad reikalinga esą pripažinti viešpatystinę togą viešpatystės kalbai. Šį sykį aš teip gi pritinkančiu būdu galėčiau pasinaudoti teip mylimu jo sakiniu: „Prievartos švarkas“... Aš stosiu... už visišką ir tikrąjį tiesų sulygimą su kitomis viešpatystės tautomis. Perspėju visgi dar sykį viešausiai, kad esu priešingas tvirtinimui, būk esanti ar turinti būti viešpatystinė kalba, ir niekuomet nepripažįsiu tokių privilegijų nė vienai tautai.“

Pas. Neuwall: „Neatmestina yra tiesa pasiuntinio kalbėti j susirinkimą savo prigimta kalba. (Plojimas.) Jei tai ikšiol nėra įvykę, tai priežastim to yra ne atsisakymas nuo tos tiesos, bet trūkimas vienybės, sutarimo ir tarybų palengvinimo. (Plojimas.) Tai yra iš liuosos valios padarytas nusileidimas, aukavimas dalies šventų paveldėtų tiesų viešamjam labai... aukavimas ypatiško parankumo ir papročio.“

Pas. Neumann: „Jei apgarsintume viešpatystinės kalbos įstatymą, tuomet iššauktume tautų priešgynumą, visi, kurie nemoka vokiškai, sukiltų lig vieno, kovodami už savo prigimtą kalbą; bet jei paliksime tame dalyke pilnintele laisvę, tuomet patįs apvais savo idėją ir naudosis tiktai taja kalba, kuri čion yra vieninteliu susipratimo priemoniu.“

Galiausiai pasisekė seimui apsisot ant vokiškosios kalbos, bet ne dėlei kokių nors ypatingų tiesų vokiškosios tautos ir kalbos, tiktai dėlei priežaščių praktiškų, dėlei padaryto iš liuosos valios nusileidimo, „aukavimo šventų paveldėtų tiesų viešamjam labai.“ Tas „nusileidimas“ tai buvo podraug laimėjimu. Pripažinimas lygių tiesų Austrijos kalboms tai buvo tik vaisium pripažinimo lygių tiesų Austrijos tautoms. Manifeste, išleistame 2 d. gruodžio, Austrijos aukščiausioji valdžia apreiškia visiems Austrijos gyventojams, kad „tėvynė atgimsianti senoj savo didybėj, su atnaujintomis spėkomis ant pamato tikrosios laisvės, lygybės tiesų visų viešpatystės tautų, lygybės visų piliečių akiveidžoj įstatymų, esant žmonių reprezentacijai įstatymams leisti.

¹⁾ S. Poray Madeyski. Die deutsche Staatsprache oder Oesterreich ein deutscher Staat. Wien 1885, pp. 33—35.

Seimo komisija, paskirta sustatymui projekto pamatinių tiesų Austrijos gyventojų, da aiškiau formulavo tautų tiesas. § 21 konstitūcijos projekto tapo tokiu būdu formulotas:

„Visos viešpatystės tautos turi lygias tiesas¹⁾. Kiekviena tauta turi nepaliečiamą tiesą užlaikyti ir auklėti savo tautystę apskritai, o ypatingai savo kalbą²⁾. Užtikrinta lygybė tiesų visų provincijinių (landesüblichen) kalbų mokykloj, valdyboj ir viešame gyvenime.“

Perskaičius tą projektą (§ 21) pirmąsyk (21 d. gruodžio 1848) kilo garsus plojimas, kuris liudijo, kad dauguma yra tuo pakakinta.

Negali sakyti, kad pripažinimas lygybės tiesų tautomis būtų vienu suspaustųjų tautų nuopelnu. Tą principą rėmė ir patįs vokiečiai-liberalai, nesa laisvė tautystės tai yra tik viena iš formų laisvės ir nepaliečiamybės ypatos, laisvės jos prigimtų palinkimų (kalbėti, laisvai išreikšti savo mintis, laisvai tikėti, turėti savo papročius, rūpintis pačiam savo reikalais). Pačioj Vokietijoj ne daug buvo tame laike tautų ir jos negalėjo turėti didelės įtekmės ant vokiečių, nežiūrint ant to Frankfurto parlamentas, arba t. v. Vor-Parlament, statydamas konstituciją vokiečių tautai, išleido tokį atsiliepimą apie kitų tautų tiesas:

„Vokiečių tautiškas konstitucijinis susirinkimas apskelbia iškilmingai, kad ne vokiškos kilties tautos, gyvenančios vokiečių šalise, pripažįsta pilną tiesą eiti be trukdymų keliu savotiško tautiško plėtojimos ir reikaluose Bažnyčios, mokyklų, literatūros, vidaus administracijos ir teismų naudotis lygiomis tiesomis savo kalbos, ribose jos išsiplatinimo kokioj nors šalyj, podraug, žinoma, toms tautomis lygiu būdu prigul kiekviena tiesa, kuri bus duota vokiečių tautai statomosios dabar visiems konstitucijos.“

„Suvienuotoj Vokietija yra ganas tipri ir galinga, ir gali drąsiai suteikti užaugusioms jos žemėj ir kitą kalbą kalbančioms tautoms visą tai, ką joms davė gamta ir istorija. Ji pripažįsta, kad vokiečių žemėj nė slavas, nė daniškai kalbą pilėnas šiaurinio Slezvigo, nė itališkai kalbą gyventojas pietinės Vokietijos, nė bent-kas, prie mus priguljis ir kalbą svetima kalba, neprivalo skūstis, kad jo tautiškosios ypatybės yra stebiamos, arba vokiečių broliškoi ranka juos apleidžia tuomet, kuomet reik apginti minėtosios tiesos.“

Bet pripažinimas tautoms lygių tiesų tai buvo tik pradžia darbo: reikėjo da, kad tos tiesos galėtų ir gyvenime apsireikšti, kad jos nebūtų varžomos gyvenimo sąlygų. Kokia gi galėjo būt nauda iš pripažinimo

¹⁾ Mažuma tą pat sakinį buvo teip formulavus: „Nė viena tauta neturės politiškosios tiesos daugiau už kitą.“

²⁾ Jeder Volksstamm hat ein unverletzliches Recht auf Wahrung und Pflege seiner Nationalität überhaupt und seiner Sprache insbesondere.“

tautomis lygių tiesų, jei visuotinamjame Austrijos parlamente *de facto* turėjo žmonių pasiuntinių tiesas tik tie, ką mokėjo kalbėti vokiškai, o kiti nuo tų tiesų buvo atstumti, nors *de jure* jiems ta tiesa buvo „pripažinta“? Kokia gi galėjo būt lygybė politišku tiesų visų Austrijos gyventojų, jei daugybė rinkėjų turėjo likti be balso, be reprezentacijos, tik dėlto, kad jų pasiuntiniai nebuvo išmoke vokiškai kalbėti?

Kaip gi galima buvo prašalinti tą anomaliją ir suteikti visiems pasiuntiniams lygias tiesas? Įtaisyti naujus visuotinus rinkimus ant tų pat pamatų nebuvo galima, nes galėjo atsitikti tas pats, kas buvo atsitikę; išleisti įstatymą, kad tik moką kalbėti vokiškai būtų renkami seiman, teipgi nebuvo galima, nes tai būtų pripažinimu privilegijos vokiškajai kalbai ir podraug susiaurinimas rinkimo tiesų, nepriimti seiman pasiuntinių iš ne-vokiškų provincijų — būtų priešinga principui tautų lygybės, priešinga centralizacijos politikai ir dagi pavojinga iš atžvilgio į monarkijos čielybę ir ramybę...

Išrišimui to keblaus klausimo galėjo būt atrastas tik viens praktiškas kelias — daleisti, kad provincijos pirma rinktų pasiuntinius į savo provincijinį seimą, ir tik seimas siųstų pasiuntinius į visuotinąjį seimą. Nors tokia rinkimo sistema į visuotinąjį seimą yra ne tiesioginė ir ne betarpinė, bet ji geriausia apgina tautų ir provincijų tiesas: nors ne-vokiškas seimas priverstas yra rinkti tokius pasiuntinius, ką gerai moka vokiškai, bet už tai tie pasiuntiniai atsako prieš savąjį seimą už savo darbus ir noroms-nenoroms turi pildyti savojo seimo valią. Nusileidimas tautų prieš visuotinąjį seimą, vartojantį svetimą kitoms tautomis kalbą, eina greta su nusileidimu visuotinojo seimo prieš seimus provincijinius, kame vartojamos tiktai provincijinės kalbos.

Bet ne tik dėlei yvairumo gyventojų kalbų reikalingi provincijų seimai.

Dagi jeigu tautų atstovai galėtų vartoti savo kalbą ir visi visuotinojo seimo sąnariai galėtų lengvai tarp savęs susiprasti ir tuomet tiesos tautų ir atskirų provincijų liktų neapsaugotos.

Visuotinis seimas jau vien dėl techniškų priežasčių negali būt labai didelis. Jei prileisti, kad bus nuspręsta rinkti po 1 atstovą iš 200 000 gyventojų, tai ir tuomet seime susirinktų daugiau, kaip 620 sąnarių, o jei būtų renkamas 1 atstovas iš 150 000 gyventojų, tai seime būtų daugiau, kaip 830 sąnarių. Pirmame atsitikime atstovų iš Lietuvos būtų apie 12, o antrame apie 17, tai yra, iš viso vos 2 %. Kiek gi gali sverti

balsas tokio mažo skaitliaus Lietuvos atstovų visuotinamjame seime?

Antra kliutim, kuri apsinkina tautų reprezentaciją visuotinamjame seime tai yra seimo darbų programos: visuotinis seimas negali užsimti reikalais atskirų provincijų, bet tik reikalais bendrais visoms provincijoms, reikalais visos viešpatystės. Prie tokių reikalų priguli: apginimas viešpatystės sienų (kariūmenė), derybos ir santikiai su kitomis viešpatystėmis, mokesčiai ir jų išleidimas, muitai, prekystė, provincijų valdymas etc. Žinoma, kilus kalbai apie provincijų valdymą ir tautų tiesas, visų tautų atstovai galėtų vienyti, bet ir tuomet ne visuomet galėtų persisverti laimėjimas į jų pusę. Pirmiausia turime neužmiršti, kad per amžius tvėręs Rusijos jungas su jos rusifikacijos sistema spėjo demoralizuoti ir ištautinti inteligentijos dalį. Tarp tikrųjų tautos atstovų gali atsirasti ne vienas savo šalies priešininkas — valdžios tarnas. Be to, nesant provincijinių seimų, tautų reprezentacija pasiliktu tik po kontrole provincijinės spaudos ir yvairių organizacijų, t. y. po kontrole neorganizuota: protestai ir kontrolė atskirų organizacijų neturėtų tokios vertybės ir spēkos, kaip kontrolė provincijinio seimo. Prie tokių sąlygų Lietuva liktų po senovei rankose valdininkų-biurokratų, nepaisančių nė ant tautos tiesų nė ant jos reikalų.

Suglaudami tai, kas aukščiau pasakyta, mes matome:

1) kad esant rinkimo sistemai, paremtai ant visuotino, slapto, lygaus, betarpino balsavimo (o tik toks rinkimo būdas yra geras!), į visuotinąjį seimą turi patekti ir žmonės nemoką rusiškai, per ką *de facto* negali savo pareigų pildyti;

2) kad skaitlius Lietuvos atstovų visuotinamjame seime gali būt tik labai mažas, ir tai da į tą skaitlių gali patekti Lietuvos priešininkai;

3) kad visuotinis seimas tegali užsiminėti tik visuotinais reikalais, bendrais visoms provincijoms;

4) kad, nesant Lietuvos autonomijos, negali būt nė organizuotos kontrolės Lietuvos atstovų veikimo, nė kontrolės Lietuvos administracijos.

B-s.

Pro domo sua.

(Pabaiga.)

III.

A kur gi dar kiti apribavimai? Kiekvienas turi tiesą pasakyt, kad p. Jonkui reikėjo arba visai tylėti, arba jeigu jis užsimanė kalbėti prieš tokią skaitlingą publiką, kaip laikraščio „Rus“ skaitytojai, tai reikėjo, kal-

bėti jau apie viską ir perstatyti tai publikai visą padėjimą teip, kaip jis yra Lietuvoje, o dar ypatingai šioje gadynėje. Reikėjo neužmiršti ir apie katalikų tikėjimo slėgimą, kurį p. Jonkus, kaip kunigas ir dar pralotas, turbūt gerai pažįsta, ir apie katalikų-lietuvių priėmimą į augstąsias Imperijos mokyklas nuošimčiais, ir apie sistematizuotą „ukazais“ ir aplinkraščiais stūmimą iš tėvynės neseniai atsiradusios ir sparčiai augančios lietuvių inteligentijos (suprask: vietų jieškojimą, kurių katalikams neduoda), ir apie prašalinimą mūsų prigimtos kalbos iš vidutinių ir pradedamųjų Lietuvos mokyklų, ir apie išplėšimą lietuviui jo bočių ir prabočių žemės, sankcionuotą augščiausiu „ukazu“ sausio 27 dienoje 1901 metu, ir apie daug kitų apribavimų lietuvių civiliose tiesose. Nežiūrėdamas į viską, p. Jonkus pasiskubino išvesti, būk lietuvis ramiai dabar gyvenęs po „Gudų aro sparnais“. Ištikro, neapsakomas optimizmas — lyginti lietuvių su jo tiesomis prie kitų Imperijos tautų. Jei tas tiesas jam šiandien kas dovanotų, jis džiugte pradžiugtų. Bet ant nelaimės tos gadynės saulelė jam dar neužtekėjo ir, turbūt, neužtekės lig tolaik, kolai jis pats nepaįms sau šitų tiesų; manau, kad tada lietuvis net nepasikakš šitomis tiesomis ir tiesiog apskelbs „žmogaus tiesas“. Dabar gi lietuvis-inteligentas pasiliovė „matęs mažos tautos vienyjimos naudą su didžiąja Rusija“, visai jai neūžtikėdamas, — nenori su jaja net „politikuoti“ ir jau rūščiai išpeikė tos politikos pradėtojus (žiūrėk: „Varpa“ ir „Ūkininką“ 1904 m.) ir tuo tarpu, neduodamas Lenkams save viloti savo autonomija, pradėjo net svajoti apie savo nuosavą (žiūrėk: „Varpas“, „Ūkininkas“ ir „Darbininkų Balsas“); pasakytiu net daugiau: jis net užsivylė „ramiai galėsiąs darbuotis po nagingo „dvigalvio aro globa“, nematydamas tame jokios garantijos. Jei tik „po to aro globa“ kam gerai gyventi, tai turbūt tokiems pralotams, kurie, besvajodami dar apie geresnį vyskupo ar net arci-vyskupo buvį, visai užmiršo apie savo tėvynės nelaimes ir jos reikalus; o jei jie užmiršo apie tą, ramiai begyvendami, tai dar iš to visai nematyti, kad būtų ir visiems lietuviams ramu. Kaip lietuviui gali būt ramu, jei jis visur aplink save te-mato vien tik suirusius per Rusų viešpatavimą dalykus. O kur išsigelbėjimo kelias? Jo lyg šiolai nėra, o esantieji keliai nieko gero mums nežada. Tie naujieji gaivalai ir tos spėkos, kurios galėtų vest Lietuvą tikruoju keliu, dar ir dabar vis šalinamos visokiais būdais. Juk iš Lietuvos visokiais carų paliepimais (ukazais)

ir vietinės administracijos aplinkraščiais sistematiškai yra prašalinama jos dorioji ir darbščioji tautos dalis — inteligentija, kuri galėtų atnešti Lietuvai kur kas didesnę, naudą, negu toji senoji inteligentija, arba tikriau pusinteligentija, kuri besėdėdama savo palivarkuose ir dvaruose labai dažnai su paniekinimu ir neslepamu pasibiaurėjimu žiūri į Lietuvių-ūkininką. Visas valdžios letenos sunkumas lyg šiol dar te-beguli ant sprando anos prašalinamosios inteligentijos, o su ja kartu ir ant visos tautos, nes toji inteligentija, kaip paeinanti iš liaudies ir todėl neturtinga, turi dar jieškoti duonos kąsnio, kurį jai jos tėvynėje atima Gudų valdžia. Ji be jokios gėdos už duonos kąsnį nuo lietuvių-inteligento reikalauja nustoti ypatos vertybės: jam vietos bejieškant valdžia tiesiog užponuoja perkeist tikėjimą. Kadangi jis nenori nustoti savo ypatos vertybės ir niekad neatiduos rusų valdžiai tos paskutinės, jam visų brangiausios pasiliekančios pas jį tiesos, tai turi jis bastytis po Rusiją ir Mažrusiją, Krimą, Kaukazą ir Uralą, Sibirą ir Turkestaną, Vakarinę Europą ir Ameriką... visur jį atrasi, tik nerasi jo Lietuvoje, nes čia jam vietos nėra. Lietuvių vieton valdžia pakvietė iš vidurinės Rusijos rusus, kurių 75% (turbūt nepaklysiu tą pasakęs) teisingai yra užsipelnę vardą „Gudapalaikių“, nes jie visai yra nustoję savo ypatos vertybės. Šitiems rūpi ne visūmenės labas, bet savo kišenė: visi jie stengiasi kuo daugiausia prisiplėšti, o kaip užgrėbto krašto „ponai“ jaučia save teisingais, o tu, lietuvi, ne turi net tiesos skūstis, arba prieštarauti: duok, mokėk, malonėk gudapalaikių — tai tavo „pareigos“. Jei nepripaįsi tą ir dar drįsi priešintis, tai gerokai nukentėsi: įmes tave į kalėjimą — kirmyk ten! Priežasčių tam visados suras daug: kepurės prieš jį nenusėmei, apie carą blogai atsiliepei, skaitai lietuviškas knygas, nors maldaknygę,*) — tai jau šito gana, kad įmest tave į tvirtą kalėjimą arba ištremti į tuos Rusijos kraštus, kur dar nėra atsidūręs nė Rusų Makaras su savo veršiais.

O kiek tai mūsų lietuvis gauna „kumščių“ tik už tai, kad nemokėdamas rusų kalbos negali susikalbėti su „načalniku“ — gudu. Prisėjo girdėti, kad viename valščiaus ligitij rusas daktaras kumščiais mokino susikalbėti senutę — lietuvenę, atėjusią pas jį „pasirodavoti“. Teip elgiasi ne tik daktarai, bet ir pradedamųjų mokyklų mokytojai, valščiaus raštininkai, uredninkai, žiemiečių vir-

*) Kol spauda nebuvo gražinta, ir maldaknygės buvo užgintos.

šininkai ir kiti „načalninkai“, maži ir dideli, kurie visi sulėkė į Lietuvą, it varnai, maisto medžioties. Nėkas iš jų anksčiau nepasirūpino išsimokyti lietuvių kalbos: nereik, sako by tik kumstis yra, susikalbėsime. O mokytojai . . . o, šitie tai ištikrųjų jaučiasi iš prigimties didžiai pašauktais platinti Lietuvoje „labai svarbias“ idėjas — čia jau tikri visos tamsiosios ir pačios biaušiosios Rusijos „apaštalai“. Ar žinote, lietuviai, ko jie mokina jūsų vaikus? — „Šnipinėti“. — Teip jie klausinėja vaikus, ar nėra pas jų tėvus, arba kitus ūkininkus, lietuviškų kalendorių ar kitokių lietuviškų knygų; jei koks vaikas pasako, kad pas tą ir tą ūkininką yra kalendorius, maldaknygė ar kitokia lietuviška knyga, tai toks mokytojas dažnai pats, net be žandarų, pasiėmęs krąšos arkliaus, važiuoja pas tą ūkininką ir greit suradęs kalendorį arba knygutę vaikų nurodytoje vietoje, išvažiuoja, o žandaras jau paskui atvažiuoja suimti ūkininką. Štai „kokių darbų“*) mokina mūsų vaikus tie „mokytojai“. Nėra ko stebėtis, jei lietuvis ūkininkas, valščiaus valdžios priverstas leisti savo sūnų į pradedamąją mokyklą greit ateina pas tokį mokytoją ir „puolęs jam prie kojų, su ašaromis meldžia“ šitą gudapalaikį „atliuosuoti jo sūnų nuo mokyklos“**) nes jis gerai supranta, koks čia mokslas, ir nenori, kad jo sūnus būtų „išgama“.

Beveik šiose dienose, Sausio 27 dienoje 1901 metų, caras su ministeriais apskelbė naują savo išmislą: lietuviui-bajorui, irgi ir ūkininkui, baigusiam nė tik augštąją, bet ir vidutinę mokyklą, tapo uždrausta pirkti žemę savo tėvynėje, o ūkininkui — ne daugiau 60 dešimtinių; jei ūkininkas jau turi kelias žemės dešimties, tai jis „gali“ prisi-pirkti, kad su ana (žeme) būtų ne daugiau 60 dešimtinių. Bet pasiklauskite mūsų ūkininko, ką reiškia tas žodis „gali“, jis net pasakys, kiek pinigais kaštuos tas žodis. O žodis tas, kaip praktika parodo, apsieina labai brangiai mūsų ūkininkui, nes žemei pirkti reikalingas yra vietinės valdžios leidimas. Be to valdžia dar užsimanė supirkti su ūkininkų banko pagalba žemę Lietuvoje: pigiau, be konkurencijos, tam darbui atlikti uždraudė pirkti ją katalikams. Supirkus žemę valdžia skaldo ją į rėžius ir kolonizuoja Lie-

*) Čia aprašyti „darbai“ buvusio prieš kelis metus Taujėnuose (Ukmergės pav., Kauno guu.) žmonių mokykloje mokytojaus Trofimovo vyresniojo. Trofimovų — du broliu ir abu buvo mokytojais Taujėnuose; abu dovanai davinėdavo vaikams maldaknyges, spaudintas gudiškomis raidėmis. 1904 m. šitie „darbai“ gavo caro pagirimą.

**) Vyresniojo Trofimovo žodžiai.

tuvą „burliokais“, tyčia tam tikslui pakviestais iš vidurinių Rusijos gubernijų. Lietuvis turi į šitą viską žiūrėti ir „ramiai“ laukti, kada jam išplės paskutinį jo bočių ir prabočių žemės gabalą. Ir vokiečiai Poznaniuje veda politiką išplėšimo lenkams žemės. Bet kaip gi skyriasi jų politika nuo Rusų politikos! Vokiečiai įsteigia kompanijas tam tikslui ir noriai užmoka už žemę nors 10 kartų brangiau, by tik išplėsti ją lenkams. Lietuvoje gi žemės išplėšimas lietuviams remias, kaip matėme, visai ant kito pamato. Ten lenkas nustojes žemės, išseina su pinigais, t. y. ne visai praktišes, čia gi lietuvis kartu su žeme nustoja viso. Negana dar to, Rusų valdžia dar tyčiojasi iš lietuvių: juk kitaip lietuvis negali suprasti pastatymo paminklų grovui Muravjovui ir Rusų carienei Katrynai II. Rusams gal jie ir buvo didžvyriais, bet lietuviams jie buvo atkakliausiais priešais ir nėko gero neatnešė. Rusijai — vis vien, kur stovės jų akmeniniai paveikslai, Lietuvai — ne: juk Vilnius — jos sostapolis, čia daug dar liekanių garsios Lietuvos praeigos, kuri primena mums apie Gediminus, Vytautus, Algirdus ir kitus ir rūstingai rodo į įsibrovusius į jų tarpą Muraviovą ir Katryną II.

Nejaugį p. Jonkus apie viską šitą nežino? Nejaugį ramus praloto gyvenimas visai išdildė p. Jonkaus omenyje visus liūdnu faktus iš Lietuvių tautos gyvenimo „po Rusų ar o globa?“ Maniau, kad nors valdžios neteisybės tikėjimo dalykuose neužmirštos. Bet kur tau! Užmiršo p. Jonkus net Kenstaičius ir Kražius. Tai tik sapnas — kada tai tas visas jau buvo! Bet dabartis užtat — tai visai kas kits; puikus praloto gyvenimas tartum verste verčia jį svajoti dar apie geresnį vyskupo gyvenimą. Tegul sau svajoja, bet nepaliečia mūsų, lietuvių!*)

Ukrainiečių spauda Rusijoje.

(Tęsimas.)

Paskutiniuose metuose cenzūra apreiškė tikrą troškimą visai išnaikinti ukrainiškąją dramą. 1889 m. cenzūra ėmė drausti vaidinti ne tik dramas iš inteligentų, bet ir pirklių, o vėliaus ir miestelėnų gyvenimo, jei tik ypata veikiančioji buvo poniškai apsitaisius. Maža to: pirma leistosios dramų tapo išbrauktos iš repertuaro, cenzūrai liepus. Netrukus ėmė drausti vaidinti ir dramas istoriškas. Ėmė drausti ne tik dėlei tendencijos arba turinio, bet tiesiog dėlei kalbos.

*) Ištraukos iš šito straipsnio buvo patalpintos Rusų laikraščio „Rus“ Nr. 34, 1905 m.

Jau mės sykį minėjom, kad ukrainiškasis vertimas šv. Rašto yra Rusijoje užgintas. 1881 m. prof. d-ras Ivan Puliui iš Pragos padavė „Vyriausią Valdybai spaudos dalykų“ meldimą, kad leistų ukrainainiečiams skaityti Naująjį Įstatymą savo kalboj, bet „Vyriausioji Valdyba“ atsakė negalinti to meldimo išklaudyti. Tai atsitiko pabaigoj XIX amžiaus. Užstojus naujam, XX amžiui, kairie buvo teip naiviški, ir tikėjosi, kad bent dabar bus leistas ukrainiškasis vertimas. Bet skaudžiai apsiriko!

Prie tokių „naiviškųjų“ reik priskaityt ir imperatoriškąją Mokslių Akademiją Peterburge. Gavus į savo rankas raštus a. a. Moračevskio ir tarp kitko pavyzdinę ukrainiškąją vertimą evangelijų, Mokslių Akademija, prieš Kalėdas 1900 m., užmanius akademikui Korfui ir remiant sekretoriui II skyriaus akademikui Šachmatovui, norėjo atspauzdinti tą vertimą ir dėlei to kreipėsi prie Sinodo — Peterburgo metropolito. Bet metropolitas smarkiai pasipriešino spauzdinimui to evangelijų vertimo, nors Akademijai vien filologiškoji vertimo pusė terūpėjo. Priežastis savo užsispyrimo metropolitas nenorėjo apreikšti, bet iš privatiško šaltinio akademikai žino, kad tam dalyke buvusi užtėmyta „lenkiškoji intryga“. Tai gi — *risum teneatis amici* — imperatoriškoji Mokslių Akademija Peterburge esanti lizdu lenkiškosios intrygos!!

Nepaisydamas ant to prof. drs Puliui vėl nusprendė pabandyti kreiptis prie „Vyriausiosios Valdybos“, kad leistų į Rusiją jau atspauzdintą Viennoje ištisą šv. Rašto vertimą. Ir 20 d. sausio 1904 m. siunčia jis da syką karštą meldimą į Peterburgą, kad nors dabar neatmestų to svarbaus Ukrainos minių reikalo. Beto poni Kulišienė išsiuntė tokį pat meldimą pačiai carienei, idant toji užtaryt ukrainiečių tautą ir per savo įtekmę padėtų jai išgauti nuo valdžios daleidimą, kad šv. Raštas būtų įleistas į Rusiją. Ir nors Černigovo gub. taryba (uprava) da 1893 m. yra rašius į Peterburgą apie reikalingumą išvertimo šv. Rašto į ukrainiškąją kalbą, sakydama, kad „praplatinimas tokios šventos knygos, kaip evangelija, turėtų būt visokiais būdais remiamas,“ ir nors pati Rusijos vyriausybė — kaip rašė 1900 m. laikraštis „Kazbek“ — yra paskyrus 1500 rub. išleidimui evangelijos osetinų kalba, tai visgi mės negalime iš to viso nieko gero tikėtis: mūsų mylimieji „broliai — slavai“ vėl pasveikys mus savo paprastais žodžiais: „negali būt išpildyta!“

1896 m. B. Grinčenko padavė į cenzūrą vertimą Šillerio tragedijos „Marija Stiuart“.

Odesos cenzorius atsakė, kad spauzdinti tą vertimą uždrausta. Vertikas pasiskundė į „Vyriausiąją spaudos dalykų Valdybą.“ Toji atsakė, kad rankraštį užginta spauzdinti „dėlei ypatingų instrukcijų cenzūros įstatomų, pasiremiant ant paragrafo 113 Įstatymų apie cenzūrą ir spaudą. Tame 113 paragrafe štai kas pasakyta: „cenzūruojant straipsnius, paliečiančius reikalus karės, teismų, finansų, ir vidaus dalykų Ministerijos, cenzoriai privalo taikytis prie skyrium išleistų instrukcijų. Vertikas pasiskundė vidaus dalykų ministeriui, motyvuodamas savo prašymą tuo, kad drama tai ne straipsnis, kad XVI amžius, kuriame įvyksta tragiškieji dramos atsitikimai, ne XIX amžius, ir nė M. Stiuart, nė Anglijos karalienė Elzbieta jokiū būdu negalėjo prigulėti prie dalykų nurodytųjų ministerijų; be to Šillerio veikalas yra leistas Rusijoje originale ir vertimuose. Ministeris atsakė (1897 m.), kad negalima esą išpildyti prašymo dėlei to, kad jis „nesusivedas su veikiančiomis cenzūroj taisyklėmis,“ o kokiomis — nieko nepasakė. Nežiūrėdamas ant to vertikas nenusileido ir pasiskundė į senatą, išaiškinęs stovį ukrainiškiosios literatūros Rusijoje, kame ji išimta iš po Įstatymų globos ir atiduota priežiūrai niekam nežinomų cirkuliarų. Atsakymo ant to meldimo vertikas nesusilaukė!

Cenzūra, norėdama išnaikinti ukrainiškąją spaudą, naudojasi ne tik prievarta, bet ir kitokiu metodu, būtent gudrumu. Ji tankiausia užgina tai, kas yra geresnio ir galėtų pakelti pagarbą link ukrainiškiosios literatūros ir sukurstyti visūmenę prieš cenzūros diktatūrą. Tuo tarpu ji leidžia mielai spauzdinti visokias šiukšles, dagi jeigu reiktų per tai peržengti cenzūros Įstatymus.

Cenzūra draudžia ukrainiečiams vadinti save ir savo tautą tikroju vardu, liepia visuomet vadinti save „rusais“, o iš bėdos „piet-rusiais“, arba „mažrusiais“. Žodžių „Ukraina“, „ukrainiškas“ cenzūra bijo, kaip velnias šventinto vandens! Taipogi išbraukia cenzūra žodžius: „kozak“, „Sič“, „Zaporože“, „Zaporožec“ ir kt. Nesenei Kievo cenzūra uždraudė pavadinti seriją Kievo išleidimų „Ukrainiškąją Biblioteką“. Išleistojuos prašius, kad būtų leista vieton to vardo sakyti „Mūsų Biblioteka“, tai ir tada tapo išrastos priekabės. Galų gale tapo leista ženklinti knygas skaitlinėmis. Ir tai da gerai!

Maža to. Cenzūra kišasi ir į kalbos ir rašybos dalykus, nors Įstatymai tai draudžia.

Išleidinėti ukrainiškąjį laikraštį Rusijoje aštriausiai užginta. Turi savo laikraščius Lenkai, Armėnai, Gruzina, Žydai ir kt., tik

neleista turėti savo laikraštį vieniems ukrainiečiams.

(Bus daugiau.)

Bevarant karėn.

Is kelionės užrašų.

Ne sykį aš sau maniau ir kalbėjau kitiems, jog žmogaus gyvastį kietai varžo prigimties įstatymai, o žmogaus gyvenimą smaigia sociališki ir politiški įstatymai. Žmogaus gyvastį gal pertraukti neužlaikymas tai šio tai to prigimties įstatymo, o gyvenimą nuolat ardo pildymas netikusiu sociališku ir politišku įstatymu. Pavadinoti netikusiais prigimties įstatymus — nėra galima, nes jie yra amžini, ne žmonių įsteigti, tuo tarpu sociališki ir politiški įstatymai pritinka teip vadinti: šitie yra žmonių įstatyti, gal būti mainomi ir nekuomet nėsti ideališki! Užtat pirmųjų reikia taikinties, o antruosius mainyti pagal gyvenimo reikalavimų.

Perleides 10 metų sąmoningo gyvenimo, apsvarstydamas kiek-vieną savo žingsnį, aš įgijau savotiškas pažiūras ir nuomones apie dalykus. Ant jų parėmiau sav kelią tolimesniam gyvenimui, ketinau eiti pirmyn tuo išrinktuojų keliu, kurį aš laikiau už tikriausį ir vienintelį, kaip štai stabt! — raštas, varantis karėn . . . Kaip tai? Juk aš tos karės visai nereikalavau ir teisybę sakant, nenoriu jos žinoti, kaip nenoriu matyti mosavimų apsvaigusio nuo alkoholio garų girtuoklio (teip man išrodo kuopelė Rusijos valdovų užtraukusių karę) . . . Juk aš nesuprantu jos reikalingumo ir neprijaučiu jai . . .

Tokia buvo pirmoji mintis galvoj ir aš iš karto nenorėjau tikėti raštui. Bet užklauses apie tai kariūmeniškojo perdėtinio, aš persitikrinau, jog mane karėn varo . . . Teip! aš tebesu vergas; manęs niekas nesiklausia apie mano norą ir valią ir visi mano brangieji užmanymai turi nykti, nes aš neturiu jokių tiesų politiškuose dalykuose. Čia aš susizgribau, jog aš — laisva lietuviu dvasia — nesmu taspat, ką vyriausybės raštas šaukia: D. sunus etc. Skausmas surėmė man krūtinę, neapykanta suraukė veidą, bet . . . gilumoj manęs sušnibždėjo slaptas balsas: tu pyksti ant rusų vyriausybės; ar atameni, kad pats kalbėjai, jog ne vyriausybė kalta, bet žmonės, kurie prilaiko tokia vyriausybę, jog tikras inteligentas neprivalo pykti, tik suprasti, išmanyti ir darbuoties, darbuoties ir darbuoties, idant kiekvienas būtų tikru žmogumi, o ne vergu, ne gyvuoliu . . . Teip, teip . . . atsiliepė mano sąžinė: tu mažai tesidarbavai, tu nieko dar nepadarei kad laisvė būtų įgyta; nepakanka gražių kalbų, nė karšto noro, reikia darbo ir darbo.

Mano krūtinėj užsidegė jau keletas jausmų: gailėstis, grūžtis, neapykanta . . . nė vienas jų manęs neramino, visi grauzė . . .

Varu-varomas kelionėn, aš pradėjau klausyti vien egoizmo, kaip žmogus gaištantis, sveikas būdamas; pradėjau rinkti daiktus, sakyti pažįstamiems sudie. Su tikru skausmu širdyj ir ne kartą su ašaromis aš atsisveikinau su tais, kurie žengė bemaž kuone tuo pačiu keliu mano gyvenimo. Bet galas priėjo: traukinys išgabeno mane lygiai kaip ir kitus iš šimtų tūkstančių Rusijos vergų, nesirūpindamos, ar norintį ar nenorintį karėn veža. Persiskyrus su savaisiais, negalima buvo persiskirti su Lietuva. Tie nematomi ryšiai, kurie jungia su tauta ir tėvyne negal būti sutraukti liokomotyvos spėkomis. Laisva dvasia netilpsta augstame traukinio vagonė; ji kilsta augštin, kur dangaus mėlynė visiems vienoki, kur visiems lygai šviečia saulė, kur visiems žvaigždės žib auksinės; iš augščio žiūri ji į ne toli matomą per lygumas Baltarusijos geležkelio liniją, bet grįšta Lietuvon link. Kaip magnasas traukia ją Lietuvos kraštas. Ji nori apsiaubti visą kraštą, visus žmones be skirtumo. Visi malonus, visi traukia prie savęs, paslėpti tolumoj . . . Bet malonumas paveikslų eina silpnyn, prisiveizint į juos iš arti. Atminimai kyla vieni po kitų.

. . . Štai prieš akis butas ūkininko. Sutinka mane seniukas, jau žilas, bet dar drūtas. Jis šneka rimtu, meiliu balsu, prašo vidun, sodina už stalo.

Jis tėvas trijų sūnų: vieno — kunigo, antro — daktaro ir trečiojo — ūktverio. Įbėga mažesnioji dukterė jo, sveikina ir skubiai pradeda pasakoti naujienas, jog Magdė gavusi nuo brolio Juozo laišką, jo dabar laukia parvažiuosiant. Tuoj pasirodė ir Magdė su kriausių torėliu rankoj, stato jį ant stalo, uždengto balta su židkuotais kraštais staltiese, sveikina ir prašo ragauti. Kalba eina lengvai, be jokio kurstymo. Bet netikėtai prieš vartus pasirodo urednikas. Senis per pusę prikazdamas žodį, keliasi nuo kedės, eina per duris, sutinka jį ir veda vidun kaipo labai geidaujamą svečią. Šnekučiuodamas su mergaitėmis aš iš šalies matau, kaip urednikas rodo seniui popierą, skaito, ruskai kalba, ir senis pagolios ištraukia iš kišenės rublinę ir paduoda jam. Tas priima. Dar šnekasi, valgo kriaušes ir po kokio pusvalandžio urednikas išeina.

Iš nekantrybės, nieko nelaukdamas, užklausiu senio, kam jis davė rublinę? Senis

atsakė: et jau . . . reik atsikratyti! . . . daugiau ant augintinių namų Kaune . . .

Na, ar tai ne tvaikas vergystės, kuri išsikerėjo po Lietuvą?!

Pakliuvau sykį pas dvarponius, kurie labai myli svečius. Pačių šeiminkų ne mažą krūvą: tėvai, sunūs, dukters; be jų keletas giminaičių ir kaimynų, nuolat lankaučių tuos namus. Žmonės šviesūs, dailūs; gražiai šneka lenkiškai, nesigėdi ir ištarę šį-tą lietuviškai; jie myli naudingą sav liaudį, netik jos neskriaudžia. Svečią jie myli brangiai: stalas apkrautas visokiomis brangenybėmis, visur sidabras ir blizgantieji stiklai; net paėmus rankosna brangų vyną nenoroms randasi mintis: aš savo triusu neduoodu kitiems tiek, kiek išgaunu nuo kitų . . . Tarp kitų šnekų girdžiu šeimyninkės balsą: „Ar ryto važiuoji, Adolfai, miestan? Juk apdarus naujus turi paimti. Telegrama buvo iš Kauno?“ . . . Ir pradeda man aiškinti, jog Adolfas važiuosias Kaunan ant pietų, kuriuos bajorija kelianti kažin-kokiam ten Peterburgo augštuoliui.

— Kaip? Tamsta važiuoji . . . Kaunan? — užkandau, neištaręs „ant bajorų pietų.“

— Teip, ryto važiuoju . . . Matai, tamsta . . . nesmagu vienam atsimesti. Žinai . . . tę maršelga, gubernatorius . . . gal patėmyti . . . Ar netapat vergystės dvasia ir pas augštuosius žmones? . . .

Vasaros pabaigoj šventė. Aplankiau bažnyčią. Klausiau pamokslą. Kunigas aiškino apie meilę artimo ir Dievo.

Koki augšta ideja! Kaip graži turi but etika krikščionių! Ar ne dangiški žodžiai: „mylėk artimą, kaip pats save! . . .“ tariau sau eidamas po pamokslui klebonijon. Ten maloniai priėmė, pakvietė ant pietų, vaišino gražiai. Popiet kviečia kaimynystėn pas pp. N.: „vintą sulošime, yra muzika, o kas, kas? — tai jaunos išleidžiamos panos, pasogingos! . . .“ — ragina mane malonus kunigas. Matau, tikrai pamylėjo mane, kaip artimą.

„Bet“, — pridurė jis „važiuodami užsukime pas ukininką S.: šįmet pas jį rugiai neužderėjo . . . dabar rugsėjis, prašo laukus pašventinti . . . Tamstėle, pamatysi, kaip gyvena pavargęs ukininkas, pažįsi lietuvių būdą . . . aš greit savo atliksiu . . . Klius koki rublinė . . . Matai, reikia mokėti su žmonėms apsieiti . . . Negaliu, tamstėle, teip kaip antai A.: nemoka rinkti — ir barščiais su avienu dvasina per atlaidus . . . Teip gyventi negalima: supūtų ir marškiniai ant pečių“ . . .

Še tau ir šviesos žibintuvus: jungą velka, jungą tveria!

Teko atsidurti ir pavargusio ūkininko bute. Grįždamas namon sustojau pas S., pamatęs ant kiemo simpatišką man berniuką.

— Kaip, Petrai, sveiki? — klausiu. — Gyvuojame, dėkui tamstai! Baigiau rugius sėti . . . ale prašau tamstos vidun: ten tėvelis, ir svečių yra! — šypsodamas tarė Petras, bekinkydamas žemėn arklus iš akėčių.

Matau, jog jam reikia išjoti arkliai ganiavon, ir einu grįčion. Durys atidaros; grįčioj daug taboko dūmų; už stalo sėdi vyriausybės miškų valdininkas-rusas, staršina ir pats ūkininkas; ant stalo silkės, sūris ir keletas stiklinių.

— Labas vakaras! — tariau, norėdamas atkreipti jų atidą.

— A-a! tamsta . . . geram laike kliuvai! prašome . . . — ir pasveikinęs nusivedė mane prie stalo.

— Na, ar ne gudriai Dievo sutverta, kad po vasarai ateina ruduo? rodydamas su abiem rankom ant stalo tarė valdininkas.

— Sakyk! . . . mėš, ponul, džiaugėmės, kad kas nedėl yra prekymetis ir sūdas . . . ot kur naudingas žmogaus išradimas! — pravepliojo pusgirtis staršina.

— Tat mus tik ir gelbti! — tarė šeimyninkas: meldžiu nesididžiuoti tarė vėl — pildamas stiklelin gėrimo iš plačios stiklinės: juk gera! . . . visą žaliąją Abramas išlupė . . . už vieną!

Ne ilgai trukęs, atsiveikinau. Bevažiuodamas vėl sutinku Petrą grįžtant iš ganiavos.

— Ar tik ne tavim tėvelis teip rūpinasi? Juk tau šį rudenį kortelės? — pratariau.

— Teip, šį rudenį! atsakė: tėveliui maž galvoj apie mane; jis gyvės ir be manęs, dar geriau, lengviau apsisve, kad aš nesipainiosiu. Mat dabar jau pardavė visus atliekamus rugius ir vaišina staršina, kad netaksuotų už skolas, o valdininką — kad pakliūtų į medininkus. Man tur būti prisiejs kariūmenėj tarnauti: sveikas, jokios ydos ant kūno! Bet aš ne teip bijau kariūmenės (juk pagrižta savo išbuve), kiek tėvo užgeidalo, kad neapsivestu. Ką aš berasiu sugrižęs? . . . — rupeistingai užbaigė kalbėjęs.

Nesivylė Petras, kad reiks savo krauju aplaistyti svetimos Mandžurijos šlaitus.

Kodėl ne? Vergus išvaro svetiman kraštan mirtų!

Atsiminė man varguolio butelis tėvynėj. Pagrižęs iš Peterburgo Motuzas, sako, gerai batus siuva. Einu, norėdamas pažinti, kokie tai žmonės iš miesto grįžta. Įlindau grįčelėn davatkos Rozalijos. Per kreivą langelį žiba šviesa, bet iš karto sunku apsižvalgyti. Matau prie lango staliuką su šikšnų galais ir kur-

paliais; vidury negrįstos aslos poras vaikų sudrįskusiuose marškinėliuose. „Kur jų tėtė? — klausiu vaikučių, pamačiusių jau svetimą žmogų. Didesnysai, pirščiuok idėjęs burnon, atsakė „vo, tėtė“ grįždamas į tamsų kampa. Tikrai, ten pamačiau lopšį prie lovos, nuo kurios prisikėlė vyriškis.

— Ar teip, meistrai! ant šonų darbymetyj? — tariau į jį.

— Ak, ponul, nepajiegiu, ligūstas... darbo vėl nėra... čia mažutis... močia išeina ant darbo, reikia... pertraukė kalbėjęs. Supratau, jog reikia duonas.

Na, o kaip Peterburge buvo?

— Tenai gerai buvo, kol sveikas: uždirbau, ir pačią ir vaikus aptaisiau gerai; bet neilgam sveikata tvėrė; susirgau, kojos prakiuro; gydžiau visur, praleidžiau ir sudėtąjį skatiką, nebe iš ko gyventi... Dėkui, labdaringi žmonės ant kelio suteikė... Ką, mieste?... Kaip ant svarstyklių: vienas aukštyn, tai kitas žemyn. Varguolių ir tēn nemėgsta... Kam gerai, tas neišmano, nejučia svetimo vargo... Juk galėtų kiekvienam surasti darbą pagal jo spēkų... Juk ir aš dar galiu dirbti... elgėtauti dėl šitų (parodė ranką į vaikus), kad ir norėčiau, negaliu... nepaeinu... Ne tokis mūsų surėdymas, nėra teisingumo: vienas daug gali daryti, kito niekas nesiklausia... O juk to paties Dievo visi sutverti...

Teip! manau sau dabar: to paties Dievo visi sutverti. Juk ir tie japonai, kuriuos mušti varo, to paties Dievo sutverti... O ką jie man blogo padarė?!... Ne!... reik ištiesti ranką jiems, ne mušti!... teip liepia šviesus protas ir gryna sąžinė...

Tokios tai mintys siaučia per galvą, erzina jausmus varomamjam karėn... Neranda ramumo laisva dvasia niekur...

Apatija perėmė visą mano esybę. Ir stebėtinai kultūros ženklai, ir prigimtis pati netraukia: nė žvagėjimas geležinio tilto per Volgos platybes, nė Uralo milžiniškos uolos, nė Kirgizų neapregimos pievos, nė Baikalo bangų siubavimas... niekas nenuramino, ne užmigdė laisvos dvasios; ji jaučia, ji kenčia... Už ką? už ką?!... Vėl slaptas balsas: tu maž tesidarbavai, tu nieko nepadarei, idant igtum laisvo žmogaus tiesas sau ir savo broliams... dabar tu vergas...

Ts.

Litvomanai.

(Tęsimas.)

Przevluckis: Ponia Skirgailienė be galo nerami. Dabar daug nereikia įkliuti į nelaimę...

Augustinas: Saugok, Dieve! Aš nėvieno nenoriu įkliudyti, o labiau ponios Skirgailienės.

Przevluckis: Męs tuo tikime... mės tuo tikime... Įspėjome, kad tamsta noriai sugrąžisi fotografiją panos Irenos.

Augustinas: (piktuoju) Ką?!... Fotografiją?!... Panos Irenos?... Tamstai sugrąžinti?... Nėkuomet to nebus!

Przevluckis: (atsikeldamas ir lenkdamas su ironija) Ponia Skirgailienė ir pana Irena mane siuntė, kad tamstai liepčiau atiduoti!

Augustinas: (pašokdamas) Netikiu! Nėduosiu! Žinau paņą Ireną. Vieną-kart davusi, nebeatiminės!

Przevluckis: Nesuprantu, iškur tamstos tokia žinia apie paņą Ireną!!

Augustinas: Ir gali nesirūpinti!... (lenkdamas) Sudiev!

Przevluckis: (kepūrę užsimovęs, neatsisveikinęs spėriai išeidamas) Tfu! (nusispiovēs) Bieso teologija!... Mergų fotografijas grobstyti! (išėjęs trenkia durimis.)

Scena 5.

Zolienė: (žiūrėdama liūdnai į Augustiną ir kinknodama galva) Jaunystė... paikystė!... Kaip matau, dar viena painiava prieš tavo kunigystę.

Augustinas: (užsidengdamas akis) Kas ta painiava prieš grūnancius kalnus, kurie mane slėgia į kunigystę!

Veikimas III.

Pasikalbamasis kambarys kalėjimo priemonioje, didelės, tuščias stalas, apklotas žalia gelumbe ir prie jo du krėslu. Suolai pasieniais. Ant stalo rašalas ir plunksnos. Pasikeliant uždangai girdėti girdžedys raktų jutrinioje. Tuojaus įeina kalėjimo sargas, paskui jo Irena pasipuošusi keleviškais drabužiais su skrybele; rankos ir pirštai apmaustyti auksu.

Scena 1.

Irena: (į sargą) Vesk mane stačiai prie brolio!

Sargas: Ne, aš to negaliu. Turi čia palaukti.

Irena: Juk žandarų viršininkas sakė, kad aš čia su broliu pasimatysiu.

Sargas: Nu, je!... Pasimatysi!... Bet tuomet, kaip pats viršininkas ateis. (Apsigrežia išėiti.)

Irena: Tai aš turėsiu čia viena laukti? ... Ar ilgai?

Sargas: (išeidamas) Nežinau!

Irena: (šaukdama) Palūkėk! (traukia iš kisenės piniginę.)

Sargas: (atsigrežia, pamatęs Irenos rankose piniginę, sustojo prie durų) Klausau.

Irena: (paduodama pinigą) Ar nepažįsti mano brolio? . . . Jau bus trys mėnesiai, kaip čia sėdi. Toks augštas garbiniuotais plaukais, juodais ūsais. Politiškasis nusidėjęs: pakliuvo už lietuviškumą.

Sargas: Kelintame numeryje jis uždarytas?

Irena: Aš nėko nežinau. Ar tai ir numeriai yra?

Sargas: (prasijuokdamas) Kad numerių nebūtų, kas čia juos skaitytų? . . . O dabar už tas lietuviškas knygas ir už žydas, kiek čia jų privarę?! Kiek šunyje blusų . . . Prasimanė nė šį, nė tą. Labiau šįmet . . . Vieną išleidžia, du, tris į jo vietą atveža. Tuojau nebetilps, pritrūks ir vietos kalėjime.

Irena: Ar gi nepažįsti mano brolio? . . . Ar nepastebėjai, kaip išeina pasivaikščioti? . . . Toks dar jaunas . . . vardu Leonas, pavardė Skirgaila.

Sargas: Kas čia suvoks vardus — pavardes? . . . Tik, kaip tamsta sakai, tokį juodbruvį mačiau! . . . Turbūt tas pats . . . Vis linksmas, vis jam juokai galvoje. Andai išleido čia tokius jaunus vaikiukus. Kaip jie išėjo ant kiemo, ten ant augšto langą atsidarę, išsilenkęs, ėmė šaukti: broliai, broliai! neužmirškite surašyti į lietuvių laikraščius, ką jūs matėte, kiek mes čia kenčiame! — džiaugdamas juokiasi) ka-ka-ka! . . . Už tokią štuką ponaitis gavo būti be pietų visą nedėlią. Viršininkas tokius paukščius gerai pamazo . . . Bet kam erzinti? . . . Kad jau įlindai, ir sėdėk!

Irena: Ar tamsta lietuvis?

Sargas: Nu, kaipgis?! . . . Tikras katalikas, iš čia-pat.

Irena: Ir tamsta, išgirdęs nelaimingą kalinių šneką . . . tuoj viršininkui praneši?

Sargas: Tamsta jauna esi, gyvenimo, vargo nemačiusi . . . O mums varddieniams reikia žiūrėti, iš ko duoną valgome . . . ka-ka-ka (juokiasi truputį sumišęs) Kaip yra sākoma: kieno lakė, tam ir lok . . . ka-ka-ka . . . Kiteip kur pasidėsi? . . . Karūmenėje tarnavau, sveikatą padėjau. Čia darbas lengvesnis, kaip arti, arba kultū . . . Nors iš algos niekaip pasimaitinti negalėčiau su pačia ir vaikais . . . Kaip tokia vieta . . . tai, kaip yra sakoma, ir Dievui ir velniui patarnauti . . . žinoma: gudrystė ne vagystė . . . ka-ka-ka . . . Tai kam laiškėlį paduosi, kitam pirkinėlį nupirksi patyliais, kad viršininkas neužuostų . . . Šit už tokius niekniekius ir įkrinta kartais rublelis į delną . . . By tik dangus nematytų, pekla neužuostų . . . ka-ka-ka . . . (mušdamas pirštu į delną), o man vis čia . . .

Irena: Suprantu . . . Suprantu.

Sargas: Tamsta, matyti, ne varnučiais penėta . . . ka-ka-ka — . . . išmanai kas po-kiek. Jei nori broliui palengvinti, įbruk į leteną žandarų viršininkui keletą įklotų . . . Kad būtumėte iš pradžios neprasnaudę . . . ka-ka-ka — . . . tai būtų buvęs iš juodo raudonas, iš raudono baltas . . . (girdėti bildesys į duris, sargas pašokdamas) O! jau griu-nasi velniai į peklą! . . . Reikia lėkti!

Irena: Ar aš čia viena turėsiu pasilikti?

Sargas: (bėgdamas pro duris) Džiaugkis, kol da be sargų! — ka-ka-ka! (Irena apsidairiusi sėdas ant suolo ir pasilenkusi pasiremia ant rankų.)

Scena 2.

Augustinas: (lėjęs žiūri atsistojęs į Ireną) A!

Irena: (galvą pakėlus žiūri iš pradžios nepažindama, paskui pašokusi) A! Kunigėlis . . . O! . . . tai netikėtai! (paduodama ranką) Kaip čia laimingai!

Augustinas: Ne vieta laimei prieškalnyje.

Irena: Bet aš teip labai pradžiugau tamstą išvydusi!

Augustinas: (sujudintas) Argi?! . . . Argi?!

Irena: (atsidūkėjęsi) Tamstai įėjus, rodosi man lengviaus čia ir dūsuoti.

Augustinas: (pusbalsiu) Angelas!

Irena: (nenugirdusi) Pagalvok tamsta! . . . Juk čia visa mažne valanda kaip aš sėdžiu . . . (džiaugdamosi) O toks baugus kambarys . . . didelis . . . tuščias . . . šaltas . . . Sargą vos sutūrėjau valandikę, davusi jam ant alaus. Dar savo amžiuje nebuvau nėkur teip vičvienaitė! . . . Visada būdavau tai su mama, tai su kuo. Bet dabar teip pasiilgau Leono . . . o mama nesveika. Kart važiuoti negalėjo . . . Turėjau tiek laiko viena sėdėti . . . Kazinkada ateis viršininkas?! . . . (pasipurtydama) O aš viena visur bijau . . . Tiktai dėl Leono . . . O jis vargšas dabar visuomet vienas . . . u-u-u! . . . kaip baisu! . . . Gerai, kad tamsta čia atėjai, dabar nė sargo nebereiks . . . Man tuoj ramiaus. Vis gyva dvasia . . . Užtat teip ir pradžiugau tamstą išvydusi: vis jau nebe viena.

Augustinas: (atšalęs sėzdamas) Aa! . . . teip — tata . . . teip — tata.

Irena: O tamsta dabar? . . . irgi prie Leono?

Augustinas: (dar kaip ne savas) Teip — tata . . . prie Leono?! . . . (atsikvošėdamas) Ne! Ne!

Irena: Aa! . . . teisybė! . . . Buvau užmiršusi. Juk tamstos tėvas teip-pat sėdi.

Augustinas: (atsitekėdamas) Mano tėva šiandien išleis. Atvažavau pasitikti.

Irena: Ach! koks tamsta laimingas!... Kad teip mūsų Leoną šiandien išleistų!

Augustinas: Kas nusidžiaugtų tuomet?... Tamstos ir neišmanote, kiek mes, lietuviai, nustojome su lig Leono apkalimu.

Irena: Ir pamislyti, kad tokį žmogų vienos bobos liežuvis pražudė.

Augustinas: Liežuvis... baisiausias įrankis... labiausiai neišmanėlių burnoje... Bet... ar dovanojote tamstos tai nelaimingai bobai jos ištikrųjų baisy nusidėjimą?... Ar išpildėte Leono prašymą?... Jis ir man nuolat rašo, liepdamas tamstoms priminti Stungurio visos šeimos likimą.

Irena: (sumišusi) Stungurys?!... Juk Stungurys yra teip laikomas kalėjime, kaip ir pats Leonas... Pildome jo norą.

Augustinas: Stungurys žinau. Bet Leonas, žinodamas pasielgimą jo žmonos, dėlto neliaujasi reikalavęs, kad tamstos ir ja rūpintumėtės.

Irena: (kaip ir ne sava) Bet sakyk man, tamsta, kas man daryti?... Mama ir ponas Przevluckis nenori nė klausyti apie tat. Sako, Leonas nėkuomet nesizinojęs ką daręs, ko norėjęs. Juk nė Stunguriui nebūtų nėko davę... bet Leonas nė tų pinigų, kur mes jo išlaikymui buvome sudėję, nevartojo... tik kalėjimo kruopas srėbė... kol patikrinome, kad mes ir Stungurį teip-pat, kaip jį, aprūpiname... Pati skaičiau, kaip viename laiške rašė: aš jį įtraukiau prie to darbo, už kurį turimi dabar lygiai kentėti... Nevertas būčiau nė doro žmogaus vardo, kad dabar vienas naudočiaus geresniu padėjimu, užmiršdamas vargšai.

Augustinas: Na, o kaip su Stungurio žmona ir vaikais?... Kad ir jie ne kalėjime, bet be duonos ir pastogės, kur dings vargšai?

Irena: (ištraukusi nosinę šluostydamos ir verkšlendama) Man kiekvienas Leono žodis yra šventas... Ar aš norėjau, kad ją išvytų? Ko neprašiau... Bet ar aš viena galiu visiems atsispirti?!... Visi šaukia!... Visi mane baria!... Kiek aš kenčiu!... Ne tik mama, bet ir kaimynai, labiausiai giminės... Atvažiavę kiek šaukia, kiek išmitinėja... Pagaliaus kiti ir džiaugiasi, kad Leoną uždarė!... Sako, ir man jis būtų galvą apsukęs, ir mane įkludęs.

Augustinas: Ar tamsta supranti, kad gyvenant karštos kovos laike, tenka visako išgirsti?!... Bet mūsų pridermė nenusiminti, neapsileisti... Pažvelkime į žmonijos istoriją, kokiais keliais tobūlinosi. Visur ir visada prakilnesnieji, kurie vedė žmones prie

teisybės ir šviesos, kol nebuvo didumo neteisybių paveikiami, buvo šaukiami maištininkais, tvarkos ardytojais... prakeiktais... Paimkime nors krikščionystę: ką darė pagonys su apaštalais?... Kankino, užmušinėjo... Po kiek šimtų metų už tuos pačius darbus visi garbindami galvas lenkė prieš juos... Toliaus, kada viena žadėtojo dangaus viltis nebeapakakino prakilnesnės ypotos, kaip tuomet pasielgė tie patys krikščionys su žmonėmis, jieškančiais teisybės moksle, ne vien tikėjime?... Kaip keli šimtai metų atgal žudė krikščionys eretikus, teip dabar valdžia ir visi atžagariai persekioja, socialistus, litvomanus ir tuos visus, kurie nori suardyti senosios visūmenės įstatymus, slėgiančius žmones... Kurs tik yra pažinęs savo darbo tikslą, turi nebijoti nėkokių persekiojimų, bet tolyn žengti prie teisybės. Ar nesidžiaugtų tamstos širdis nors trupinėliu prisidėjusi prie to viso, ką brolis buvo pamilęs?

Irena: (sudėdama rankas) By tik mokėčiau!... By tik tamsta man nors kiek partartumei...

Augustinas: (sujudintas) Aš seniai būčiau tamstai pataręs... tik vis neišdrįsau.

Irena: Kodėl? Kodėl? Ach! tamsta! Tai mano svajojimas sutikti, atrasti toks žmogus!

Augustinas: (rimtai) Man rodosi, jog tamsta dar aiškiai nė nenumanai mūsų tėvynės padėjimo. Ne čia vieta supažindinti tamstą su visukuo... bet nors trumpai noriu paaiškinti, nes paskui nelengva bus mudviem susitikti... (tyliaus)... Juk žinai, kiek įvyko dabar suėmimų?

Irena: (kinknodama galva) Žinau, žinau...

Augustinas: Geriausios pajėgos pūna kalėjimuose. Juk tat daugiausia sūnūs ir broliai tų vargšų tamsuolių, kurie neišmano kurlink tos jaunos, narsios dvasios juos veda. Suėmimai netruko savo padaryti: paskleidė baimę, nusiminimą ir abejojimą po visą kraštą. Likusiųjų, susipratusiųjų uždavinys neleisti įsiviešpatauti toms žemyn dvasią traukiančioms pajėgoms, kad bent nežūtų tie grūdai, tų kankinių pasėtieji. Rankų tokiam darbui permažai... o aiškiai matome, kad be kovos ir aukų valdžia mums nėko nesiruošia duoti... todėl ir tamsta neturėtumei atsakyti nuo prisidėjimo...

Irena: (su spindančiomis akimis, meiliai) Kuo tik mokėsiu, kuo tik galėsiu...

Augustinas: Toksai vargas Stungurienės ar mažą paskleis baimės ir abejojimo? — Būtinai tamsta turi ją aprūpinti... o jei atsisakysi, tai mes, lietuviai, laikysime tamstą, kaipo mūsų darbo naikintoją.

Irena: Ką gi aš padarysiu, kad pati savųjų pinigų neturiu, mama gi ir teipjau dėjuoja, kad daug jai išėina ant Leono ir Stungurio . . .

Augustinas: Kaip tamsta gali sakyties neturinti? (rodydamas) O tie auksai, tie akmens ant rankų . . . kaklo . . .

Irena: (nusiminusi) Aš nežinau . . . kaip mama . . .

Augustinas: Kam čia mama minėti? . . . Žiūrėti biauru į tuos papuošalus . . . kada tamstos brolis ir kiti jo draugai tokiaame sunkiame varge. Suaugusi esi ir pati už save turi atsakyti, kaip ir kiekvienas kitas žmogus. Turi žinoti, kas tamstai brangesnis, ar tie auskariai, tie visokie pakabučiai, kurių nė vardų nežinau . . . ar . . . ar . . . ta idėja, už kurią tiek kenčia mūsų brolių šaltuose urvuose . . . nevienas be prijaučiančios širdies, be duonos kąsnio . . .

Irena: (pasikeldama ir visus auksus nuo savęs maudama) Imk tamsta! Iš to paties gal išteks ir Stungurienei sušelpiti . . . Aš pati negaliu. Mama ir Przevluckis kliudo. Tamstai pavedu ją aprūpinti.

Augustinas: (sujudintas) Visiems būtų lengviaus kentėti, kad matytų, kokių jau dukterų mūsų nelaiminga tėvynė susilaukė.

Irena: Pamokyk tik mane ir toliaus . . .

Augustinas: Rimti laikai . . . reikalauja ir rimtų darbų. Ar nebijosi, prireikus knygas priimti . . . suslėpti? . . . reikalaujantiems suteikti?

Irena: Aš jaučiu, kad šaly tamstos likčiau visai, visai kitokia . . . Daug, daug geresnė . . . o gal ir laimesnė . . . (Duris girdžda, Irena ir Augustinas atsöksta nuo viens-anthro.)

Scena 3.

Žandarų viršininkas ir sargas įeina. Sargas pasi-
lieka prie durų.

Žandarų viršininkas: (pasergėjęs Augustiną ir Ireną) O! tamstos jau laukiate! (atsisėda prie stalo ir rašo, parašęs duoda sargui) Nunešk tuos raštus kalėjimo prievaizdui! (sargas su raščiu išėina, žandarų viršininkas vėl rašo; po valandėlės įeina senis Jonulis. Augustinas puola prie tėvo.)

Jonulis: Ačiu Dievui! vaikel! Išvargau vargus! . . . Ačiu Viešpačiui ir tau ponel, kad manęs pagailėjai (puola ir bučiuoja žandari rankas).

Augustinas: (norėdamas tėvą sulaikyti) Kam tata?? . . . Kam? . . . Nereikia!!

Žandarų viršininkas: (linksmai seniui per pečius suduodamas) A! a! seni! . . . pasimokei . . . pasimokei . . . Keliauk besveikas!

Jonulis: (zemai lenkdamas) Sudiev, sudiev, ponel! . . . Kad ponas Dievas tamstai

sveikatą duotų, kad manęs vargšo pasi-
gailėjai . . .

Augustinas: Eikime tata! . . . Eikime! . . . Užteks . . . užteks . . . (išsiveda senį).

(Tyla. Žandarų viršininkas rašo.)

Irena: (palūkėjusi valandėlę nedrąsiai į žandarų viršininką) Ar aš veikia pasimatysiu su broliu?

Žandarų viršininkas: (rašydamas, nepazvelgęs į ją) Sakiau laukti! . . . (Irena atsisėda vėl ant suolo; žandarų viršininkas vis rašo. Ilgokas tylėjimas.)

Scena 4.

Girdėti durų bildesys, įeina Leonas su sargu. Irena pašokusi puola prie jo.

Žandarų viršininkas: (į juodu staiga) Kalbėkita rusiškai! . . . Ir tik apie namų reikalus! . . . O neklausysite, tuoj liepsiu išvesti!

Irena: (apsikabinusi Leoną graudžiai verkia) Leos! Tu kankinys! Tu šventas! Tu mūsų karžygys!

Žandarų viršininkas: (pripuolęs atplėsdamas Ireną nuo brolio) Lauk jį veskit.

Veikimas IV.

Ta-pat Jonulių troba. Jonulienė roputes skuta.

Scena 1.

Zolienė: (lėjusi dairosi) Kur Augustinas? (eidama prie kamaros durų) Turbūt čia!

Jonulienė: (ranka grūmodama) Neik! Neik! . . . Nepažadink! . . . Ką tik užmigo . . . Per visą naktį be miego!

Zolienė: Ar jau jis toks blogas? (sėdās greta Jonulienės).

Jonulienė: O ar aš žinau?! . . . Tik mačiau, kad per visą naktį kamaroje žiburys degė . . . Kuomet akis pakėliau, tuomet šviesą mačiau . . . O jis? . . . Ar pasakys kuomet žodį? . . . Tyli tik! Nyksta! . . . O tas kosėjimas!! . . . Nė mums miegoti neduoda. Kartais kaip uždyks . . . šoksiuos iš miego . . . Žinai, kaip jis nekenčia, lankomas, o man teip baugu, kad be kunigo nenumirtų . . .

Zolienė: Et! . . . Dievo valia dar su mirimu.

Jonulienė: Juk nė negal patverti teip žudydamos! . . . Vidurnaktį kartais praversiu duris, pasižiūrėsiu: berašas ir gana! . . . Kurį ten šun, reikia rašyti dienas, naktis?! . . . Sveikiausias nusiveiktų be miego! . . . O kiek žibalo išdegina! . . . Nespėjame pirkti! . . . Turime tokį liaką dešimtimi svarų. Būdavo, kad nupirksims du . . . tris per žiemą . . . o dabar kas nedėlia, kas nedėlia! Dabar tik, kaip blogesnis, tai jau antra nedėlia, kaip žibiname tą-patį.

Zolienė: (ištraukusi iš kišenės peilį, atsi-
lenkusi, pradeda skusti) Nerūgok! Kūmą . . .
mūsų nė galva negali išnešti, kiek jis gero
padaro savo raštais, ir per jo darbus atmi-
nimas apie jį amžiams gali palikti.

Jonulienė: Ir tu, kūma, pasenusi ne-
turi proto užstovinėti už tuos pusgalvius! . . .
Kokia čia nauda iš tų raštų?! . . . Patįs rašo,
patįs skaito! . . . O ant žmonių tik žandarus
užtraukia. Kol raštų nebuvo, ar girdėjo kas
tokius deliogus, kaip dabar su žydų mušty-
nėmis, kratomis, kalėjimais?! . . .

Zolienė: O kad nebūtų raštų, dar pik-
čiaus būtų.

Jonulienė: (šaukdam) Kas gi būtų pik-
čiaus?! . . . Kas pikčiaus?! Ar per tuos
raštus kas mokesnius numažino?! . . . Ar
laukai geriaus išduoda?! . . . Mūsų darže
kaip supūsta bulbės, taip supūsta! . . . Kaip
nuskendę batviniai, taip nuskendę . . . Kol
tų raštų, gazetų nebuvo, kviečiams dar mo-
kėjo po penkis rublius . . . Linai ir buvo
pamokami! . . . O šįmet už kviečius nė trijų
negavo . . . o linų nėkas nė klauste ne-
klausė . . . O žibalas! . . . Dargi ir žvakių
pirkavo . . . Užsimanė . . . O pats sudžiūvo!
Gyvas nabaštikas. Nieko nevalgo!

Zolienė: Valgi, kūma, kad pataisytumei
geriaus? . . . Vakar paragavau: batviniai
tokie sūrūs, mėsa rūkinta, neišmirkyta . . .
Truputį vargšas paknipčiojo, ir paliko visas
torėlis . . . Iškur jam bus ta sveikata?

Jonulienė: Ką gi aš duosiu? . . .
Sviestą pabaigiau, kiaušiniai po auksiną de-
šimtis . . . karvės užtrūko . . . Pirma, kol dar
milžosi, vis piena gėrė . . . Jautienos tėvas
neperka . . . (numojusi ranką) kad ir kažki-
ką jam taistytum, juk matyti, jog nėkas iš jo
nebebus! . . . Pats tos ligos jieškojo . . .
Kad būtų į seminariją dar grįžęs . . .

Zolienė: (greitai) Tai seniai būtų po
žemės! . . . Juk jis iš mažų dienų buvo silpnas.

(Pabaiga bus.)

Korespondencijos.

Vilnius. Didis judėjimas ir nepasikaki-
nimas dabartine politiška tvarka palietė ir
Vilnių. Tatai apsirėiškė streikuose darbi-
ninkų, amatninkų, net ir moksleivių. Kai-
kuriose Vilniaus mokyklose tas nepasikaki-
nimas išsiveržė eikštėn, o kai-kuriose tik pa-
baugino mokyklų vyriausybę. Lig streiko
visuotino ar tik dalinio daėjo vidutinėje che-
miškai-techniškoje mokykloje, žydų institute
ir komercijos mokykloje, o vyrų gimnazi-
jose, reališkoje mokykloje ir moterų mo-
kyklose lig streiko nepriėjo. Apie mokyk-
las pirmosios rūšies aš neturiu tikrų žinių,

dėlto ne galiu apie jas parašyti*), o apie
gimnazijas ir reališką mokyklą aš žinau ge-
riau; tai gi pasistengsiu čion papasakoti.
Kadangi tose mokyklose judėjimas buvo maž-
daug vienodas, tai apie jį galima spręsti iš
Pirmosios vyrų gimnazijos judėjimo.

Vilniaus Pirmosios vyrų gimnazijos judė-
jimo istorija šitoki. Iniciatyvą ir suorgani-
zavimą streiko paėmė į savo rankas prigu-
lintieji prie Social-Demokratų Partijos mo-
kiniai, kurie pradėjo agituoti ir raginti savo
draugus prie streiko. Mokinių, kurie kate-
goriškai protestuotų prieš streiką buvo labai
mažai: tik kelios ypatos. Aiškių streiko
šalininkų, kurie palaikytų streiką, teipogi
buvo mažai. Likusieji, daugiausiai lenkai,
ne social-demokratai, streikui tik simpatizavo,
o ne prižadėjo palaikyti, nes bijojo, kad tas
streikas vyriausybės bus laikomas už lenkų
darbą, ir už aną nukentės vien tik lenkai.
Petnyčioje 11 vasario Pirmosios vyrų gim-
nazijos aktų salėje vakare ketino būti vieša
lekcija. Streiko iniciatoriai norėjo pasinau-
doti ta proga. Chemiko-technikai, kurie jau
buvo susstrikavę, mokytojų seminarijos mo-
kiniai, gimnazistai, realistai, gimnazistės ir
kiti susitarė susirinkti ant tos lekcijos, nu-
mesti lektorių nuo katedros, apsvarstyti rei-
kalavimus, paraginti abejojančius prie streiko
ir nutarti streiką ant subatos 12 vasario.
Bet direktorius, patyręs apie tai, pabūgo ir
lekciją atidėjo. Nuo to laiko gimnazijoje
viešų lekcijų vakarais nebedaro. Iš tos prie-
žasties iniciatoriams streiko vadovaujant buvo
daromi susirinkimai kiekvienos klasos sky-
riumi. Ant tų susirinkimų buvo paduoti ap-
svarstymui reikalavimai politiški ir akade-
miški. *Politiškieji:* įvedimas konsti-
tucijos; pertraukimas karės. *Akade-
miškieji:* už mokyklinės priežiūros
panaikinimas; panaikinimas mo-
kyklinės knygų cenzūros; panaiki-
nimas vyresniosiose klasose pe-
delių, nes jie pildo šnipų pareigas;
įvedimas išguldymo tikėjimo len-
kams lenkiškoje kalboje. Ant akade-
miškųjų reikalavimų visi sutiko, o ant poli-
tiškųjų daugumas nesutiko. Kadangi ne visi
buvo prisiruošę palaikyti streiką, tai nu-
sprendė pasinaudoti chemikų obstrukcija.
Tas streikas žadėjo turėti tik demonstraty-
višką vertę, nes streikuoti nutarė tik tris
dienes: pradėti streiką panedėlyje 14 vasario
ant trečiosios ar ketvirtosios lekcijos, o ket-
verge 17 vasario vėl susirinkti į gimnaziją.
Nedėlioje 13 vas. Pirmosios vyrų gimnazijos

*) Apie jas privalytų ėsantieji ten lietuviai
pranešti.

direktorius Jachontov šaukė pas save 18 mokinių pirmojo skyriaus aštuntosios klasos (viso labo VIII kl. I skyrių 36 mok., II sk. 30 mok.), kurie buvo subotėje 12 vas. susirinkę, ir apie susirinkimą kurių direktorius kažikokiu būdu dasižinojo, norėdamas ką nors iš jų išgauti. Bet nieks net neprisi-pažino buvęs ant susirinkimo. Panedėlyje 14 vasario direktorius teip buvo įbaugintas, kad užkvietė į gimnazijos kanceliariją 10 kazokų, kurie tenai sėdėjo visą tą savaitę. Tūla poni buvo atėjęs į gimnaziją, idant paduotų inspektoriui paliudyjimą apie jos sūnaus ligą, dėl kurios jis negalėjo ateiti ant lek-cijų, bet ją bijojo įsileisti, o paliudyjimą at-davė inspektoriui per sargą. Ant pirmosios lekcijos direktorius vaikščiojo po vyresnia-sias klases ir kalbėjo į mokinius maž-daug tokiais žodžiais:

„Tamstos! Aš jus pažinau jau tokius (prie tų žodžių parodė su ranka ant masto nuo žemės aukštumo)! Po miestą vaikščioja išgastingos pas-kalos apie mūsų gimnaziją; bet nesiduokite pa-šalinei įtekmei! Juk matote, kad gimnazija daro jums viską ir moksliskame ir materialiskame at-žvilgyje. Mūsų gimnazija yra Pirmoji netik iš vardo, bet ir ištikrųjų. Aš užvedžiau moksliskas ekspedicijas po Rusiją, kurios paskui ministerijos buvo pripažintos už naudingas. Aš įsteigiau klasą rankdirbystės, kur mokiniai išmoka nors po biškį įvairių amatų. Aš papuošiau gimnazijos sienas paveiklais, kurie išlavina jūsų protą ir išplatina jūsų pažiūras. Kiekvienas neturtingas mokinsys, kuris į mane kreipiasi atranda manyje sąjauimą ir materialiską paspirtį. Matydamas, kaip yra iš-blyškę vaikai neturtingųjų tėvų mieste, negalėdami pakvėpuoti vasarą tyru oru, aš pasigailėjau jų ir suteikiau pigų vasaros gyvenimą. Tai gi nepasi-duokite įtekmei savo blogų draugų! Kaip bandoje viena nusūsusi avis gadina visas, teip ir tarp jūsų yra keli draugai, kurie nor pakelti sumišimus. Dėlto neklusykite jų ir neprisidėkite prie jų! Ne-elgkitės pagal melagingai suprastos draugiškos taisyklės! Jūs neišduokite tų savo draugų; to nuo jūsų niekas nereikalauja! bet neveikite drauge su jais. Pasigailėkite manęs ir nesugriaukite to gero darbo, kurį aš pradėjau! Nepriverskite, mane grieb-tis už skaudžių įrankių! Ar galimajumis išsi-tikėti?“

Ant to klausimo niekas nieko neatsakė. Ant rytojaus kunigas kapelionas, gal direk-toriaus įprašytas, maldai katalikų pasibaigus, prabylo į mokinius (pirma rusiškai, bet pas-kui mokiniams pareikalavus lenkiškai) ir įkalbinėjo mokiniams streiko nekelti, o agi-tuoti prieš jį. To sakėsi reikalaujant ne vien nuo savo vardo, bet ir nuo vardo mo-kinių užtvėp.

Mokytojų pasielgimas su mokiniams staiga atsimainė: iš nešvelnių ir šiurkščių jie pasi-darė švelnus ir mandagus. Bet streiko visgi nebuvo. Organizatoriai rimčiau apsvartė dalykų stovį ir matydami, kad permaža tėra mokinių, ištikro atsivadusių streikui, nutarė jo nedaryti. Direktorius per tai džiaugėsi

ir vaikščiojo pasipūtęs, kaip kalakutas, nes jam išpuolė garbė apskraus administratorio, kuris savo taktiškų pasielgimų užlaikė tvarką savo gimnazijoje.

Dabar prisiziūrėkime arčiau toms gera-darystėms, kuriomis apdovanojo direktorius Jachontov savo gimnaziją.

Nuo 1900 metų tapo įvestos laike vaka-cijų moksliskos ekskursijos po Rusiją. Susi-renka keliolika mokinių, nedaugiau 20, su-deda kiekvienas po kelias dešimtis rublių ir su dviem, trimis mokytojais baldosi kokį mėnesį po Rusiją: lanko pravoslavų cerkves, vienuolynes, dirbtuves, muzėjus ir t. t. Per tuos ketverius metus buvo ant Volgos, Kryme, ant Kaukazo, Suomijoj ir kitur. Koksig tų ekskursijų tikslas? Tikslas aiškus: parodyti „nekulturingiems“ gyventojams „Šiaur-Vaka-rinio krašto“ „kulturą“ ir „galybę“. Rusijos ir įkvėpti, jiems pasistebėjimą ir meilę. Tos ekskursijos tur tik tą gerą pusę, kad yra šiaudgaliu, už kurio grobiasi skęstantieji: mokiniui, nustojusiam vilties pereiti į vyres-niąją klasą, pasilieka tik užsirašyti ant eks-kursijos ir jo noras išsipildo.

Užvedimas vasaros gyvenimo yra geru ir pagirtinu daiktu, nes tik už penkiolika rublių ant mėnesio mokiniai, kurie negal išvažiuoti ant kaimo, gauna užlaikymą svei-koje ir puikioje vietoje netoli stoties Pod-brodzie.

Pirmoji vyrų gimnazija yra pirma ten, kur reikia pablizgėti, pasirodyti, išduoti kon-certą, pakelti vakarą, nes gimnazija kasmet apvaikščioja kokią pusę tuzino jubilėjų įvairių raštininkų ar kompozitorių, įtaisydama jų vardu koncertus ir vakarus. Tokiu būdu gimnazija pagarbino Puškiną, Gogolį, Žu-kovskį, Zagoskiną, Chomiakovą, Glinską ir t. t. ir t. t. Kai-kurie mokiniai pabaigė gim-naziją vien tik dėl savo gabumo dailoje, ar tai muzikoje, ar giedojime, ar teplojime, nors moksle ne toli tenuėje. Žinoma, tas labai gerai, kad iš gimnazijos išeina artistai, bet gimnazija ne dailos akademija ar kon-servatorija! Paveizėjus į moksliską Pirmo-sios vyrų gimnazijos stovį visur matyti apsi-leidimas. Ant mokinių bibliotekų visai neat-kreipta atydos. Mažesniosiose klasose ma-tyti nors mažas rupestis: tenai ir knygų perka naujų iš nekalto vaikų literatūros ir tam tikrą žurnalą išrašo. Vyresniųjų gi klasų bibliotekos visai apleistos. Knygos yra tik-tai tokios, kurios išleistos pirm 40 metų; žurnalai išrašomi tik tokie, kaip „Russkii Páalomnik“, „Voskriesenje“. Fiziškame ga-binete netvarka ir ubagystė. Įrankiai ir prie-taisiai datyrimams daugiausiai iš XVIII šimt-mečio, likusieji nuo buvusiojo Vilniaus uni-

versiteto, turį tik istorišką vertę, o ir tu pačių dauguma jau sulaužyta ar kitaip kaip pagadinta, daugel įrankių visiškai nėra. Mokytojas, nusivedęs mokinius į gabinetą parodyti jiems fiziškus datyrimus, turi pirma visą valandą prietaisus taisyti, lipdyti, raišioti su virvute, o ir pačiam improvizuoti. Taip daugel atsitikimuose stiklinį vamzdį išvaduoja . . . lempos stiklas. Užtai retai koks datyrimas ir tepasiseka. Visa atida gimnazijos vyriausybės nukreipta į auginimą nuolankių caro tarnų; tam tikslui direktorius griebiasi už viso ko. Jis išplatino tarp mokinių šnipinėjimą. Net VIII klasoje atsirado du jo šnipai, kuriuodu apreiškė didelį darbštumą laike agitacijos naudai streiko ir tuo suparalizavo organizatorių veikimą. Dažnai daromos kratos mokinių viršutiniuose rubuose, mokiniams to nematant. Pedeliai sergsti kiekvieną žodį ir kiekvieną mokinių žingsnį. Buvo atsitikimai, kad pedelis pasišlėpęs už rūbų garderoboj klausėsi, ką jie šneka.

Vėpla.

Iš Galicijos. Lvove, Galicijoje, nuo pradžios 1905 m. pradėjo išsėdinėti rusinų laikraštis „Pravda“ organas „Rusinų ukrainiškosios social-demokratų Draugystės“. Laikraštis redaguojamas vieno iš žymesnių rusinų social-demokratų vadovo Vityko, paskirtas yra „sodžiaus darbo žmonėms“. Jis paaiškina savo skaitytojams, kad tikrais „Japonais“ esą: vyriausybė, dvaisiškija ir dvarponiai, velija „sukilti priešai juos, arba juos pamesti“.

„Pravdos“ spaustuvėj spaudinama yra teipgi didelė daugybė įvairių proklamacijų, paskirtų Rusijai ir šaukiančių prie gvoltingo sukilimo. Tuluose proklamacijose viršų atspaudintas toks patarimas: „perskaityt veik visam sodžiui ant susiirinkimo“. Černiovicuose, Bukovinoj tuo tarpu spaudinasi skubini atsišaukimai ir brošiūros „Revoliucijinės ukrainiečių partijos“, šaukiančios teipgi prie revolucijos Rusijoj.

Įpatybe revolucijinės propagandos ukrainoj yra tas dalykas, kad iš vienos pusės reikalauja ji „numetimo popų“ (rusiniškų kunigų), iš antros vėl stengiasi į savo eiles pritraukt seminarijų mokintinius. Ir toji „chachlacko-revoliucijinė“ propaganda pravoslaviškose seminarijose rado jau platoką dirvą.

Iš spaudinių revolucijinės rusinų partijos aiškiai galima matyt, jog partijoj toj metuose 1896—97 įvyko persiskyrimas. Vieni po senovei pasiliko sąryšį su vienatinaja

rusiškąja revolucijine partija, kaipo atskyrą jos dalis, kuomet kiti, susiorganizavę į revolucijinę ukrainišką partiją, apskelbė, jog nenorėst aukas „maskoliškamjam molochui“ ir kovot „stovyklj revolucijonierų — Maskolių“. Toji partija spaudina savo išleidimus Černiovicuose. Neseniai paleido ji brošiūrą po antrašu: „Sprava ukrainškoj inteligencijij“ kurioje paaiškina savo programą ir sustatė jį į 10-tį prisakymų. Pirmas prisakymas pašaukia įsteigt Ukrainą-republiką nuo Karpatų kalnynų iki Kaukazui, antras skelbia, jog visi žmonės tai lygūs broliai, (ne išskiriant nė Vokiečių), apart Maskolių, nesa tiejie, kaipo „mūsų tautos spaudikai“, ne gali būt mūsų broliais. Trečias prisakymas apreiškia principą „Ukraina Ukrainiečiams“, ketvirtas liepia visur ir visadas kalbėt tiktai ukrainiškai“, penktas draudžia už pačias vesti „maskalkas“ ir t. t.

Pastaruose laikuose stovyklj „ukrainų revolucijinės partijos“ matomas vėl naujas persiskyrimas: dalis senųjų jos sąnarių atsiskyrė ir „ant autonomijos pamato“ susivienijusi, prie visuotinosios rusų revolucijinės organizacijos sugrįžo.

Jureivis.

Nuo Red. ir Adm.

Aukos L. D. P. reikalams 1905 m.

Tv. per Povilą 25 rub. = ...	54,00 mk.
S. K. 10 r. = ...	21,60 mk.
Už parduotą Šveicarijos istoriją 1,20 fr. = 1 mk. — Už pasinaudojimą politichnikos skaitykla 2,40 fr. = 2 mk. — „Nuo 3 svečių“ už „Varpo“ N.Nr. 1—3 3 fr. = 2,40 mk.	5,40 mk.
Kudr. Išd. 200 r., Ts. 25 r. = 225 r. =	485,40 mk.
Juras	10,00 mk.
Revoliucijos reikalams VUR.	10,00 mk.
	Iš viso 586,40 mk.

16. 6. 05.

M, Saunus.

Kovos Išdas.

Vilnius	10,00 rubl.
Odesa	14,56 „
Liutas	3,00 „
J. K.	6,00 „
J. M.	3,00 „
J. B.	3,00 „
Kn. P.	3,00 „
Kar.	3,00 „
E.	2,00 „
Kb.	1,00 „
Gr.	1,00 „
Kr.	1,00 „
Kaunas	58 „
	51,14 rubl.

Išleista:

Keliauninkai	6,14 rubl.
	Kasoje 45,00 rubl.

Redakcijos ir Administracijos adresas: M. Saunus, Tilsit, Ostpreussen, Fabrikstrasse 27.

Atsakomasis Redaktorius: J. Lapinas. — Spauzdinta pas Otto v. Mauderode, Tilžėje.